SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2753

av Emma Nohrén m.fl. (MP)

Levande hav och vatten

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta en havsmiljölag i enlighet med Miljömålsberedningens förslag i betänkande SOU 2020:83 och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör inrätta ett havspolitiskt råd för att belysa effekter av beslutade och föreslagna styrmedel från ett brett samhällsperspektiv och identifiera politikområden där fler åtgärder behövs för att miljökvalitetsmålen Hav i balans samt Levande kust och skärgård ska kunna nås, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det havspolitiska rådet ska utvärdera om inriktningen inom olika relevanta politikområden bidrar till eller motverkar möjligheten att nå Hav i balans samt Levande kust och skärgård, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anta ett riksdagsbundet övergripande mål om att stoppa och vända förlusten av biologisk mångfald till 2030, i enlighet med det övergripande målet i Kunming–Montreal-ramverket inom ramen för FN:s konvention om biologisk mångfald, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att besluta om ett etappmål för skydd av marina områden om att minst 30 procent av Sveriges territorialvatten och ekonomiska zon ska vara skyddat genom formellt

områdesskydd eller andra effektiva bevarandeåtgärder till 2030 och att minst 10 procent ska ha strikt skydd, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att anslå tillräcklig finansiering för att takten i genomförandet av åtgärdsprogrammen ska öka för att dessa ska kunna genomföras i utsatt tid, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör komplettera 5 § förordningen (1998:915) om miljöhänsyn i jordbruket med ett bemyndigande för Jordbruksverket att meddela föreskrifter om vilka kustområden och länsdelar som är övergödningskänsliga områden med hänsyn till risk för att miljökvalitetsnormer enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) inte nås, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Jordbruksverket bör komplettera 20 § i föreskriften (SJVFS 2004:62) om miljöhänsyn i jordbruket vad avser växtnäring så att, inom känsliga områden, även fosfor ingår i kravet på dokumentation, genom växtodlingsplaner eller motsvarande, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Jordbruksverket bör få i uppdrag att bidra till att jordbrukets läckage av näringsämnen till vatten- och havsmiljön följer de beslutade miljökvalitetsnormerna enligt 5 kap. miljöbalken, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Jordbruksverket bör få i uppgift att samverka med vattenmyndigheterna, Havs- och vattenmyndigheten och övriga berörda myndigheter i arbetet med genomförande av åtgärdsprogrammen enligt vattenförvaltningsförordningen (2004:660) och havsmiljöförordningen (2010:1341), i frågor och åtgärder som rör miljökvalitetsmålet Ingen övergödning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i arbetet med översynen av den gemensamma jordbrukspolitiken aktivt inom EU ska verka för att de ekonomiska ersättningarna ska relateras till utsläppsminskningar och ekosystemtjänster och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i arbetet med översynen av den gemensamma jordbrukspolitiken skyndsamt ska ta fram de

beslutsstödsverktyg som krävs för en ökad klimat- och miljöstyrning och tillkännager detta för regeringen.

13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ytterligare ett kvantifierat etappmål om att våtmarker bör anläggas i en takt som motsvarar det behov som räknats fram av vattenmyndigheterna för att nå de utsläppsminskningar som krävs, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att för att minska övergödningsproblem på lång sikt och säkerställa ett hållbart nyttjande av naturresurser behöver användningen av jungfrulig fosfor minska drastiskt och nyproducerat kväve framtaget med fossila energikällor fasas ut, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa styrmedel för en bättre integrering av växtodling och djurhållning på gårdsnivå inom jordbruket, i likhet med ekologiska brukningsmetoder, för att minska övergödningen och utsläppen av lustgas och stärka ekosystemen i våra hav, sjöar och vattendrag, liksom på land, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga att införa stöd till fånggrödor, såväl akvatiska som landväxande, buffertzoner och våtmarker baserat på markkartering och tillkännager detta för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det ska genomföras en långsiktig satsning på lokala åtgärdssamordnare och att länsstyrelserna därför bör få en instruktionsenlig uppgift att stödja den regionala åtgärdssamordningen för lokala havs- och vattenåtgärder, inklusive restaureringsåtgärder, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att låta ekosystemen i haven sätta gränserna för hur mycket fisk som får fångas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en ekosystembaserad havsförvaltning och en havsmiljölag och tillkännager detta för regeringen.
20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör integrera frågor om hållbar förvaltning av fiskresurserna med havsmiljöförvaltningen, att Havs- och vattenmyndigheten ska tillämpa en

ekosystemansats samt att hållbar förvaltning av fiskresurserna bör integreras med havsmiljöarbetet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i närtid måste verka för att EU antar en lagligt bindande och långsiktig återhämtningsplan för att snabbt bygga upp fiskbestånden i EU:s hav, inklusive våra svenska hav, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att försiktighetsansatsen ska tillämpas i enlighet med artikel 2 i den gemensamma fiskeripolitiken vid varningssignaler om oklara orsakssamband och risk för betydande ekosystemeffekter av ett pågående fiske och tillkännager detta för regeringen.
23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att försiktighetsprincipen ska tillämpas och ges företrädesrätt i de fall där dataunderlaget är för bristfälligt för att bedöma orsakssamband mellan exempelvis interaktioner mellan arter och ekosystemeffekter för att en ordentlig bedömning ska kunna göras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för att återinföra förbudet mot industritrålning i Östersjön och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för en förändring av systemet med MSY till en ekosystembaserad förvaltning som tar höjd för den snabba uppvärmningen av haven och osäkra data, så att utgångspunkten vid kvotsättning är beståndens fitness, storleks- och åldersfördelning samt andra parametrar i ekosystemet, samt behovet av att snabbt återuppbygga bestånden för långsiktig stabilitet över nivåer som kan producera maximal hållbar avkastning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen med stöd av Ices bör ta initiativ till en samlad rådgivning för fiskeripolitikens mål för beståndsförvaltning, inklusive delbestånd, och de delar inom havsmiljödirektivets kvalitativa deskriptorer som berör fisk, med syftet att Ices råd ska innefatta ekosystemansatsen, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående ska använda sig av lagstiftningen som ger möjlighet att enbart tilldela den svenska kvoten till det kustnära fisket och till dem som fiskar för mat på våra tallrikar, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en lagstadgad rätt att återkalla fiskemöjligheter utifrån havets och fiskbeståndens status och det småskaliga kustfiskets behov, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa allt ålfiske i Sverige och EU tills arten har uppnått god bevarandestatus, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen omgående ska flytta ut trålgränsen till 12 nautiska mil, utan undantag, utanför kusten, vilket även innebär att samtliga s.k. inflyttningsområden skyndsamt ska tas bort, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om problemen med efterlevnaden av utkastförbudet och att det behövs åtgärder för att skärpa efterlevnaden och krav på fullt dokumenterat fiske med kameror, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa regleringar av fiskeredskap så att bästa möjliga teknik för att eliminera bifångst och motverka bottenpåverkan används vid fiske, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att intensifiera utvecklingen av skonsamma fiskeredskap som eliminerar bifångst och inte skadar bottnen och dess organismer vid fiske, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa generellt trålförbud i skyddade områden och att undantag endast bör ges för strikt vetenskapliga syften, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att omgående fasa ut subventioner som leder till överfiske, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen måste tillse att alla ansvariga myndigheter har tillräckligt med resurser för att skyndsamt ta fram nationella restaureringsplaner samt medel för konkreta åtgärder, i enligt med naturrestaureringslagen, för att det praktiska arbetet med att återskapa förstörda naturvärden ska kunna påbörjas utan dröjsmål, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten bör få ett nationellt samordningsuppdrag för invasiva växter och vattenlevande organismer likt det som finns för landlevande ryggradsdjur och tillkännager detta för regeringen.
38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett starkt strandskydd är nödvändigt för människors tillgång till stränder och en bevarad och stärkt allemansrätt samt för att skydda strandzonens känsliga djur- och växtliv och tillkännager detta för regeringen.
39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återinföra strandskydd vid små insjöar och smala sträckor av vattendrag och vid vatten som anlagts efter den 30 juni 1975 samt möjliggöra utökade och förtydligade dispensregler för exempelvis anlagda vatten samt att underlätta för vattenbruket utan att försvaga miljöskyddet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Havs- och vattenmyndigheten bör få i uppgift att upprätta ett nationellt register över muddrings- och dumpningsärenden och tillkännager detta för regeringen.
41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förtydliga lagstiftningen om dispenser för dumpning av muddermassor till havs (15 kap. 29 § MB) så att ”olägenhet för miljön” innebär att föroreningars potentiella ekologiska effekter på miljön inkluderas, även sådana som kan uppstå under framtida förändrade förhållanden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att förbättra bedömningarna av dispenser från förbudet att dumpa till havs genom att kräva att den samlade toxiciteten hos de muddrade massorna testas och att risken för spridning av föroreningar från massorna beaktas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att förbättra bedömningarna av dispenser från förbudet att dumpa till havs genom att utgå från gränsvärden för farliga ämnen som är baserade på risken för påverkan på organismer och livsmiljöer samt andra ekologiska effekter, i stället för historisk förekomst, och tillkännager detta för regeringen.
44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att förbättra bedömningarna av dispenser från

förbudet att dumpa till havs genom att beakta effekter på den lokala miljön och inte enbart effekter på hela vattenförekomsten och tillkännager detta för regeringen.

45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att förbättra bedömningarna av dispenser från förbudet att dumpa till havs genom att det inte ska ses som en självständig grund för bifall att en föreslagen dumpningsplats redan är förorenad eller uppvisar låga naturvärden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att intensifiera arbetet med att minimera marint skräp genom informationsinsatser och praktiska åtgärder som strandstädning samt arbeta för att öka återvinningsgraden av det insamlade materialet och tillkännager detta för regeringen.
47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att intensifiera arbetet med omhändertagande av uttjänta fiskeredskap, t.ex. genom att etablera fler marina återvinningscentraler på strategiska platser, och tillkännager detta för regeringen.
48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att öka omfattningen och finansieringen av den marina miljöövervakningen och forskning om havens ekosystem i ett förändrat klimat och tillkännager detta för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Havs- och vattenmyndigheten bör tilldelas nationellt ansvar för att se till att miljöövervakningsdata om undervattensbuller lagras och görs tillgängliga, samt att gränsvärden för undervattensbuller tas fram, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap bör få nationellt samordningsansvar för sanering av olja och andra substanser på land och i kustmiljö, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de orörda älvarna och vattendragen ska bevaras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det är oerhört angeläget att miljöprövningarna av vattenkraften skyndsamt återupptas, utan försämrade miljökrav, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att även stora vattenkraftverk ska miljöanpassas, och minimitappning är en bra utgångspunkt, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för ett moratorium för djuphavsgruvdrift på internationella vatten så länge de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna inte är klart utredda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inte tillåta gruvdrift i havet så länge de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna inte är klart utredda, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

De senaste åren har det hänt mycket på det havspolitiska området. Startskottet var Sveriges initiativ och värdskap för FN:s havskonferens 2017 om Agenda 2030-mål 14 (UNOC1). Året därpå fick den parlamentariska kommittén Miljömålsberedningen i uppdrag att ta fram en ny marin strategi för Sverige. Resultatet blev Havet och människan (SOU 2020:83), som lämnades över till regeringen av en enig beredning. Betänkandet innehöll över hundra förslag som tillsammans skulle utgöra ett nytt golv för svensk havspolitik. Förslagen tar ett helhetsgrepp och omfattar bland annat sjöfartens påverkan, ekosystembaserad havsförvaltning och ett hållbart fritidsbåtsliv. Exempel är omläggning av farleder för att minska undervattensbuller, förbud mot svavelutsläpp via skrubbrar samt en översyn av trålgränsen.

År 2024 lade regeringen fram propositionen Ett levande hav – ökat skydd, minskad övergödning och ett hållbart fiske (prop. 2023/24:156), som delvis byggde på Miljömålsberedningens betänkande. Propositionen saknade dock de konkreta förslag som krävs och stannade vid att ange en inriktning för havsmiljöpolitiken. Merparten av Miljömålsberedningens förslag är fortsatt högaktuella och skulle sammantaget ha stor betydelse för havsmiljön. Miljöpartiet beklagar att regeringen inte valde att gå fram med helheten. Vi menar att den negativa utvecklingen för haven inte kan vändas utan de omfattande åtgärderna från beredningen, ytterligare insatser och en betydande ökning av finansieringen för havs- och vattenmiljöarbetet. Vi lämnade därför både en omfattande följdmotion samt partimotionen Kraftsamling för levande hav och vatten (2024/25:3037) med 196 konkreta yrkanden. Samtliga avslogs.

Trots att vissa förbättringar skett under åren, exempelvis förbud mot utsläpp av skrubbervatten och en viss utflyttning av trålgränsen, så finns det fortfarande stort

behov av en omfattande havsmotion. Hoten mot havsmiljön består och det är nödvändigt att öka takten med konkreta åtgärder, mätbara mål och kraftfulla regleringar.

Hav i förändring

Världens hav har förändrats snabbt av mänsklig påverkan. Sverige når inte miljömålen för havet och vi behöver stora insatser mot övergödning, utfiskning och klimatförändringarnas effekter. Forskning visar dramatiska förändringar under de senaste 100 åren. Eftersom vattnets kretslopp är oförändrat hamnar alla utsläpp på land till slut i haven.

Haven blir både varmare och surare. De tar upp stora mängder koldioxid, vilket sänker pH och hotar liv med kalkskal, som musslor och koraller. Försurningen sker snabbare än på 55 miljoner år och forskare befarar att världens koraller kan dö ut inom 40 år. Uppvärmningen ökar allt mer med stora konsekvenser som följd, arter flyttar på sig, födotillgångar förändras och marina öknar breder ut sig.

Trots att mycket under ytan är outforskat vet vi redan tillräckligt för att agera. Vi ser tydligt hoten från övergödning, föroreningar, klimatförändringar och minskad biologisk mångfald. Åtgärder tar tid innan de syns i havsmiljön, därför är det bråttom att agera nu.

Klimatförändringarna slår hårt mot havens ekosystem. Arter som är beroende av is, som vikaresäl och isbjörn, hotas av kortare vintrar och minskat istäcke. Ändrade nederbördsmönster leder till både torka och översvämningar, vilket ökar risken för förorenat dricksvatten. När reningsverk inte klarar extrema flöden släpps orenat vatten ut, vilket akut hotar både vattenmiljöer och havens ekosystem.

Ekosystemansatsen ska genomsyra allt havsmiljöarbete

För att säkerställa friska hav och bevara havets resurser krävs en helhetssyn – från land till hav. Ekosystemen måste både bevaras och restaureras, och ekosystemansatsen ska vara utgångspunkten i all havsrelaterad verksamhet och i nyttjandet av havets resurser.

En ekosystembaserad förvaltning tar hänsyn till hur olika påverkansfaktorer samverkar i marina ekosystem, i stället för att hantera enskilda arter eller problem var för sig. Inom fiskförvaltningen innebär detta att akvatiska resurser och ekosystem förvaltas med tvärvetenskapliga metoder och med ekosystemet i fokus, snarare än varje art för sig som ofta sker idag. Balansen mellan bevarande och nyttjande måste återställas – idag dominerar nyttjandet.

Som Havsmiljöinstitutet visar i sin rapport Ekosystembaserad förvaltning som metod för att hantera negativa miljötrender och oklara orsakssamband (2019:6), illustrerar Östersjötorskens svält, förändrade ekosystem i Bohusläns vikar, bottendjurens förändrade artsammansättning samt tiaminbristen hos lax och sjöfågel tydligt behovet av en ekosystembaserad förvaltning.

Om haven förvaltas med ekosystemansatsen som grund, och mänskliga aktiviteter hålls inom ekosystemens gränser, ges möjligheter för ekosystemen att återhämta sig och åter bli hälsosamma och produktiva. Därigenom kan haven också tillhandahålla de varor och tjänster som människor behöver. Miljöpartiet anser därför att en ekosystembaserad förvaltning, inklusive fiskförvaltning, måste implementeras utan dröjsmål och genomsyra hela havspolitiken.

En havsmiljölag

För att en ekosystembaserad förvaltning ska få genomslag i all havspolitik anser Miljöpartiet, i likhet med Miljömålsberedningen (SOU 2020:83), att en havsmiljölag ska införas. Lagen ska ange att syftet med regeringens arbete är att uppnå miljökvalitetsmålen Hav i balans samt Levande kust och skärgård.

Lagen ska också fastslå att ekosystemansatsen är utgångspunkten och innehålla en lagfäst definition: naturvärden ska bevaras och naturresurser nyttjas miljömässigt, ekonomiskt och socialt hållbart. Det är avgörande att ekosystemens livskraft sätts främst och att deras gränser respekteras.

Miljömålsberedningens förslag om en havsmiljölag var uppdelat i flera delar där bl.a. lagstiftningen skulle följas upp och utvärderas, en havspolitisk proposition skulle tas fram varje mandatperiod och måluppfyllelsen utvärderas av ett havspolitiskt råd. Vi anser att införandet av en havsmiljölag i alla dess delar inklusive ett havspolitiskt råd skulle ge havspolitiken den stadga och tyngd den behöver.

Nytt riksdagsbundet mål: Stoppa och vänd förlusten av biologisk mångfald till 2030

På FN-konferensen COP15 i Montreal 2022 antogs det globala ramverket för biologisk mångfald (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework, GBF). Det innebär bland annat att 30 procent av jordens land-, havs- och sötvattenområden ska ha ett effektivt skydd till 2030, och att restaurering ska ha inletts eller genomförts för 30 procent av skadade ekosystem. Förlusten av områden viktiga för biologisk mångfald ska

minska till nära noll, och urfolks och lokalsamhällens rättigheter stärkas. Sverige har förbundit sig till att uppfylla detta. Samtidigt har EU antagit flera centrala lagar, däribland restaureringsförordningen inom klimatpaketet Fit for 55. Dessa ställer stora krav på den framtida politiken.

För att tydliggöra att Kunming-Montreal-ramverkets mål gäller även för svensk natur- och havspolitik bör riksdagen anta målet att stoppa och vända förlusten av biologisk mångfald till 2030. Miljöpartiet anser också att etappmål för biologisk mångfald och ekosystemens återhämtning snarast måste införas inom miljömålssystemet, särskilt för målen Levande sjöar och vattendrag samt Hav i balans samt levande kust och skärgård. Vi vill också se att vi lagstiftar om etappmål för skydd av marina områden om att minst 30 procent av Sveriges territorialvatten och ekonomiska zon ska vara skyddat genom formellt områdesskydd eller andra effektiva bevarandeåtgärder till 2030 och att minst 10 procent ska ha strikt skydd.

Effektiv målstyrning i havs- och vattenpolitiken kräver tydligare mål

Svensk havs- och vattenförvaltning präglas i dag av många mål, lagar och regler som gör styrningen komplex och svåröverblickbar. Detta riskerar att försvaga arbetet. Miljöpartiet anser, i likhet med Miljömålsberedningen, att det måste vara tydligt vilket mål som ska styra havsmiljöarbetet. Antalet preciseringar för miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård bör därför minskas och förtydligas.

Vi anser att miljökvalitetsmålet bör ha tre centrala preciseringar. För det första att kust- och havsvatten ska ha god miljöstatus i enlighet med havsmiljöförordningen (2010:1341). För det andra att kustvatten ska ha minst god ekologisk status eller potential och god kemisk status i enlighet med vattenförvaltningsförordningen (2004:660). För det tredje att arter och livsmiljöer knutna till kust och hav ska ha gynnsam bevarandestatus, i enlighet med områdesskyddsförordningen (1998:1252), artskyddsförordningen (2007:845) samt arter och livsmiljöer förtecknade inom Helcom och Ospar.

Förbättrade kustvatten kräver tydlig, samordnad styrning

Överlapp och oklarheter mellan de EU-direktiv som styr kustzonen har lett till att arter och livsmiljöer hamnat mellan regelverken, enligt Havs- och vattenmyndigheten. Naturvårdsdirektivens referensvärden är dessutom otillräckligt harmoniserade med miljö-

kvalitetsnormerna. Detta skapar ineffektivitet i miljöövervakning, uppföljning och rapportering, och kan leda till olika bedömningar i tillståndsärenden beroende på vilket direktiv som tillämpas.

Miljömålsberedningen framhåller att tydligare miljökvalitetsnormer kan öka trycket på att inkludera miljöhänsyn i samhällsutvecklingen, exempelvis vid byggande, infrastruktur, avfallshantering och sjöfart. Även om miljökvalitetsmålen ingår i myndigheternas arbete är det direktiven, införlivade i svensk rätt via miljöbalken, som är styrande. Kommuner och länsstyrelser vittnar samtidigt om att miljökvalitetsnormerna inom havsmiljöförvaltningen har liten påverkan på samhällsutvecklingen.

Miljöpartiet anser därför, i likhet med Miljömålsberedningen, att Havs- och vattenmyndigheten måste få ett tydligt ansvar för samordnat genomförande av vattenförvaltningen, havsmiljöförvaltningen och art- och habitatdirektivet för akvatiska arter och livsmiljöer. Regeringen bör dessutom ge myndigheten i uppdrag att senast 2026 se över och harmonisera miljökvalitetsnormerna för kustvatten enligt havsmiljöförordningen (2010:1341) och vattenförvaltningsförordningen (2004:660). Bedömningsområdena ska där det är möjligt överensstämma med vattenförvaltningens kustvattenförekomster.

Nödvändigt med ökad samordning av reglerna för hav, vatten, biologisk mångfald och livsmiljöer

Miljöpartiet anser, i likhet med Miljömålsberedningen, att ett samordnat beslutsfattande om miljökvalitetsnormer för hav och kust är avgörande för att förbättra miljötillståndet. En modell kan utformas på olika sätt, vilket även Vattenförvaltningsutredningen lyft, men det centrala är att dagens splittrade ansvar mellan flera myndigheter ersätts av en gemensam instans.

Vi anser därför att ett gemensamt beslutsorgan bör besluta om miljökvalitetsnormer enligt vattenförvaltningsförordningen och havsmiljöförordningen, samt referensvärden enligt art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet för akvatiska arter och livsmiljöer.

Det är samtidigt viktigt att Sverige behåller rätten att ställa mer långtgående krav i miljökvalitetsnormerna än vad EU-direktiven föreskriver. Regeringen bör därför ge Havs- och vattenmyndigheten i uppdrag att se till att normerna i högre grad utformas så att åtgärder enligt 5 kap. 9 § miljöbalken kan genomföras och leda till att målen nås.

Effektiv målstyrning

Åtgärdsprogrammen för havs- och vattenmiljön har fått omfattande kritik. De saknar mandat att införa nya rättsliga eller ekonomiska styrmedel och är begränsade till åtgärder inom befintligt system. Vattenmyndigheterna kan inte heller besluta om finansiering, vilket innebär att uppgifter läggs på myndigheter och kommuner vid sidan av ordinarie budgetprocess. Programmens formella ställning är svag och många åtgärder uppfattas som alltför generella för att vara användbara på regional och lokal nivå.

Det råder bred samsyn mellan myndigheter, länsstyrelser, kommuner och andra aktörer om att det finns ett allvarligt åtgärdsunderskott i havsmiljöförvaltningen. Hittills har åtgärdsprogrammen mest bestått av administrativa insatser och få konkreta åtgärder. Avståndet mellan regering och riksdag å ena sidan och förvaltningens aktörer å andra sidan är för stort.

Miljöpartiet anser därför, i likhet med Miljömålsberedningen, att regeringen ska besluta om åtgärdsprogram för havs- och vattenmiljön. Det krävs ökad politisk återkoppling, samordning och finansiering. Regeringen bör även besluta om genomförandeplanen för Helcoms uppdaterade aktionsplan för Östersjön (BSAP) och Ospars miljöstrategi för Nordostatlanten (NEAES).

Åtgärdsprogrammen är grunden för allt arbete, men i dag är de ineffektiva och splittrade. Miljöpartiet delar Miljömålsberedningens bedömning att en särskild beredningsfunktion bör inrättas på länsstyrelserna och att deras uppdrag inom havs- och vattenmiljöförvaltningen ska regleras i länsstyrelseinstruktionen.

Vidare måste åtgärdsprogrammen kopplas till finansiering. Utan tillhörande resurser riskerar viktiga åtgärder att utebli. Miljöpartiet anser därför, i likhet med Miljömålsberedningen, att programmen ska innehålla en analys och beskrivning av hur åtgärderna ska finansieras.

Inga miljömål nås utan ökad finansiering

Utvärderingar visar gång på gång att finansieringen av havs- och vattenmiljöarbetet är otillräcklig. Följden blir att åtgärder inte genomförs i tillräcklig omfattning eller takt, utvecklingen i havs- och vattenmiljöer förblir negativ och miljömålen missas. Miljöpartiet menar att en avgörande förutsättning för att vända utvecklingen är att regeringen prioriterar frågorna högre och kraftigt ökar finansieringen.

Det är centralt att regeringen anslår resurser som gör det möjligt att genomföra de åtgärder vattenmyndigheterna föreskriver i åtgärdsprogrammen. Miljöpartiet anser, i

likhet med Miljömålsberedningen, att en genomlysning måste göras av om anslagsnivån för havs- och vattenmiljö motsvarar riksdagens och regeringens ambitioner. En sådan genomlysning bör genomföras under nästa år.

Stoppa överfisket – försiktighetsprincipen och ekosystemansatsen måste styra fiskepolitiken

Människan tar i dag ut fisk ur haven snabbare än bestånden hinner återhämta sig. Följden blir färre och mindre fiskar, eftersom de största individerna tas upp och fiskarna tvingas bli könsmogna vid lägre ålder och vikt för att kunna reproducera sig. Om överfisket fortsätter kollapsar bestånden, vilket skedde med torsken på Grand Banks utanför Kanada på 1990-talet. Trots fiskestopp har torsken ännu inte återhämtat sig i alla områden. Särskilt sårbara är arter med långsam tillväxt och låg produktivitet, ofta rovfiskar i toppen av näringskedjan.

Strömmingen är en hörnsten i Östersjöns ekosystem. Utan den rubbas balansen och hela systemet hotas. Forskare har beskrivit politikens hantering av strömmingen som ett ”utrotningsexperiment”, och småskaliga kustfiskare larmar om att fisken är slut. Bestånden har minskat med omkring 80 procent på 30 år. Samtidigt har torsken kollapsat och ålen är nära utrotning. I kombination med klimatförändringar, miljögifter och övergödning innebär detta en akut kris för havet.

Även om fiskeripolitiken i huvudsak hanteras på EU-nivå finns redan i dag möjligheter för enskilda länder att agera. Miljöpartiet anser att regeringen ska uppdra åt ansvarig myndighet att fullt ut använda de verktyg som finns i EU:s gemensamma fiskepolitik (CFP) för att skydda arter och ekosystem i svenska vatten.

Vissa områden är särskilt viktiga för ekosystemens funktion, exempelvis ålgräsängar. Ekosystemansatsen måste därför vara styrande och fiskens hela livscykel beaktas i förvaltningen. Fiske bör kunna begränsas utifrån art, livsavgörande faktorer såsom födotillgång, redskap och områden där bestånden huvudsakligen befinner sig – även utanför trålgränsen.

Genomför ekosystemansatsen i fiskeriförvaltningen

De marina ekosystemen är hårt pressade och fisket har en central roll. Miljöpartiet anser därför att det är ekosystemens gränser som måste styra hur mycket fisk som får fångas. En ekosystembaserad havsförvaltning och en havsmiljölag behöver införas, och förvaltningen av fiskresurser måste integreras med havsmiljöarbetet i stort.

Havs- och vattenmyndighetens instruktion bör ändras så att det tydligt framgår att myndigheten ska tillämpa ekosystemansatsen och säkerställa en hållbar förvaltning av fiskresurserna. Instruktionen måste också tydliggöra att myndigheten ansvarar för ett samordnat genomförande av EU:s miljölagstiftning, inklusive den gemensamma fiskeripolitiken, med hänsyn till miljökvalitetsnormer, rådgivning, åtgärder samt uppföljning och utvärdering.

Försiktighetsprincipen måste ges företräde

Försiktighetsprincipen innebär att åtgärder ska vidtas redan när det finns risk för skada på människors hälsa eller miljön. Den är internationellt vedertagen och återfinns i flera konventioner. Inom fisket gäller dock i praktiken en omvänd försiktighetsprincip: omfattande bevismaterial krävs innan fisketrycket minskas, trots tydliga varningssignaler. Detta strider mot principens grundläggande intention.

Miljöpartiet anser därför, i likhet med Miljömålsberedningen, att försiktighetsansatsen ska tillämpas i enlighet med artikel 2 i EU:s gemensamma fiskeripolitik. Vid oklara orsakssamband eller risk för betydande ekosystemeffekter ska försiktighetsprincipen ges företräde. Om dataunderlaget är bristfälligt för att fullt ut bedöma effekterna av ett fiske, ska försiktighetsprincipen gälla.

Flytta ut trålgränsen maximalt och permanent

Sverige har möjlighet att nationellt skydda fiskbestånden inom 12 nautiska mil från baslinjen, där EU har delegerat beslutanderätten. Genom artikel 20 i kombination med artikel 8 i den gemensamma fiskeripolitiken (CFP) kan Sverige reglera fisket i territorialvattnen, till exempel genom att begränsa redskap i lek- och uppväxtområden och flytta ut trålgränsen. Sverige kan även använda kvotfördelningsinstrumentet för att gynna fiskare som använder skonsamma metoder.

För att skydda sill och strömming anser Miljöpartiet att trålgränsen omedelbart ska flyttas ut till 12 nautiska mil längs hela kusten, utan undantag. Just nu är trålgränsen utflyttad på försök längst en del av svenska kusten. Tidigare regering har sagt att det ska permanentas men det har ännu inte skett. Miljöpartiet anser att samtliga inflyttningsområden måste avskaffas, eftersom ett omfattande fiske fortfarande bedrivs där.

Men det är inte tillräckligt, redan nu ser vi att fisket flyttar till andra delar istället. Regeringen måste därför utvidga och permanenta utflyttningen av trålgränsen.

Återinför förbudet mot industritrålning

De stora industritrålarna har under lång tid tagit upp enorma mängder sill och strömming ur havet. Upp till 95 procent av fångsten används inte som livsmedel, utan blir djurfoder. Miljöpartiet har länge drivit på för att minska fisketrycket och stoppa industritrålningen.

Tidigare var storskalig trålning för industriella ändamål, som fiskmjölsproduktion, förbjuden i Östersjön. Förbudet upphörde i samband med Sveriges EU-inträde. Miljöpartiet anser att regeringen nu måste verka för att återinföra förbudet mot industritrålning i Östersjön och i stället premiera småskaligt fiske där fångsten går till humankonsumtion.

Ices rådgivningsmodell måste förändras

Ices årliga rådgivning om fiskemöjligheter bygger på en strikt beställning från kommissionen och utgår inte från ekosystemansatsen eller från kravet att fiskekvoterna även ska bidra till god miljöstatus enligt havsmiljödirektivet.

Miljöpartiet anser därför, i likhet med Miljömålsberedningen, att regeringen måste verka aktivt inom EU, Baltfish och Scheveningen för att rådgivningen från Ices ska inkludera ekosystemansatsen. Råden om fiskekvoter och tekniska regleringar ska också bidra till att nå fastställda förhållanden som kännetecknar god miljöstatus. Regeringen bör tillsammans med Ices ta fram ett förslag för hur en samlad rådgivning kan utformas för både fiskeripolitikens mål för beståndsförvaltning, inklusive delbestånd, och havsmiljödirektivets deskriptorer som rör fisk.

Detta kräver en förändring av dagens system med maximalt hållbar avkastning (MSY) till en ekosystembaserad förvaltningsmodell, där kvotsättningen utgår från beståndens kondition, storleks- och åldersfördelning, ekosystemets behov och nödvändigheten av att återuppbygga bestånden för både kort- och långsiktig stabilitet. I närtid måste regeringen driva på för att EU antar en återhämtningsplan för att snabbt bygga upp fiskbestånden, både på kort och lång sikt, i unionens hav inklusive de svenska. Återhämtningsplanen måste vara lagligt bindande och långsiktig.

Mer kan göras för att rädda krisen för fiskbestånden – använd möjligheterna i befintlig lagstiftning

Regeringen vill gärna få det att framstå som att deras händer är bakbundna inom fiskepolitiken, som att det inte finns något mer de kan göra än det de redan gör och som att det är andra EU-länder som nu behöver agera. Och det stämmer att övriga länder runt Östersjön behöver ta steg framåt. Men det är felaktigt att verktygslådan är tom. För faktum är att nuvarande lagstiftning ger Sverige många och omfattande möjligheter att agera, här och nu, för att vända utvecklingen i Östersjön. Av miljömässiga skäl kan regeringen besluta att den svenska kvoten enbart ska gå till det småskaliga kustfisket och till dem som fiskar för mat på våra tallrikar. Sverige har idag den tredje största totala kvoten i Östersjön.

Vad vi gör med vår kvot spelar stor roll för helheten. Regeringen kan besluta att stänga ute industritrålarna som idag tar upp 95 procent av fisken och mal ner den till djurfoder till minkfarmar och laxodlingar. I det aldrig tidigare skådade så akuta läge som Östersjön är i, är faktiskt ingenting annat rimligt. Sverige är inte bakbundna, och vi kan göra skillnad. Vad vi driver i förhandlingarna och vad vi gör med kvoten vi tilldelas spelar roll för Östersjöns hälsa. Miljöpartiet anser att regeringen måste använda sig av lagstiftningen som ger möjlighet att enbart tilldela den svenska kvoten till det kustnära fisket och till dem som fiskar för mat på våra tallrikar. Regeringen måste också införa en lagstadgad rätt att återkalla fiskemöjligheter utifrån havets och fiskbeståndens status och det småskaliga kustfiskets behov.

Överförbara fiskekvoter

I det pelagiska fisket – sill, skarpsill, makrill, taggmakrill, blåvitling och tobis – infördes 2009 ett tioårigt försök med överförbara fiskekvoter, som permanentades 2019. Systemet innebär att fiskerättigheter kan köpas, säljas, hyras eller bytas, och syftet var att skapa en struktur i det pelagiska yrkesfisket som främjar bevarandet av resurserna och ett hållbart fiske. Bland de positiva effekterna märks minskad överkapacitet, ökad lönsamhet, modernisering av fiskeflottan, minskad bränsleförbrukning och bättre arbetsmiljö.

Samtidigt finns nackdelar: ökad ägarkoncentration, större fartyg som tar upp stora mängder på kort tid med betydande ekosystempåverkan, färre yrkesverksamma samt svårigheter för mindre båtar och nya fiskare att få tillgång till fisket. Nu diskuteras ett liknande system för det demersala fisket – torsk, sej, kolja, rödspätta – men Miljöpartiet anser att en ny, grundlig utvärdering av det pelagiska systemet först måste göras.

Tidigare utvärderingar är föråldrade och mycket har hänt sedan dess. Vi anser att vi måste förändra det pelagiska systemet så att fler samhällsekonomiska och ekologiska parametrar nås och så att det gynnar fiske för humankonsumtion. En ny utredning måste belysa de miljömässiga, ekonomiska och sociala effekterna, inklusive påverkan på havsmiljön, innan ett liknande system införs i det demersala fisket. Fiskebeståndens status och havsmiljöns tillstånd ska väga tyngst, och kustfisket och de småskaliga fiskarna måste värnas.

Fiskerikontrollen måste skärpas

Granskningar har gång på gång visat omfattande felrapporteringar av fångster och systematiskt fusk inom EU:s fiskeflotta. Detta undergräver beståndsberäkningarna som Ices rådgivning bygger på och hotar både ekosystemen och fiskbestånden. Trots att EU infört utkastförbud – alltså krav på att all fångad fisk ska landas och rapporteras – följs inte reglerna.

EU har beslutat om skärpta regler för fiskerikontroll. Dessa måste snabbt införas i Sverige, och kontrollen byggas ut kraftigt med tillhörande finansiering. Miljöpartiet kräver att bristerna i inrapporteringen åtgärdas, att efterlevnaden säkras och att regeringen avsätter tillräckliga resurser för ändamålet. Efterlevnaden av utkastförbudet måste säkerställas, exempelvis genom fullt dokumenterat fiske med kameror. Dessutom måste fiskerinäringen intensifiera arbetet med att eliminera bifångst och utveckla redskap som inte skadar bottnar och dess organismer. Det måste ställas krav på bästa möjliga teknik som eliminerar bifångst och minimerar skador på botten. Sverige bör driva på arbetet i EU för att införa hårdare tekniska regleringar.

Ändra fiskelagens bestämmelser om naturvården

Dagens lagstiftning förhindrar att känsliga marina miljöer får tillräckligt skydd. En nyckelparagraf är 20 § fiskelagen (1993:787), som visserligen ger regeringen rätt att ställa krav på hänsyn till naturvården, men samtidigt förbjuder föreskrifter som ”avsevärt försvårar” fisket. Sedan tidigt 2000-tal har flera utredningar föreslagit att paragrafen tas bort, och Havs- och vattenmyndigheten har nyligen visat att den hindrar både ett generellt förbud mot trålning i skyddade områden och en avveckling av undantagen innanför trålgränsen. Miljöpartiet anser, i likhet med Miljömålsberedningen, att

20 § måste ändras så att regeringen eller ansvarig myndighet kan besluta om föreskrifter som balanserar naturvårdens och fiskets intressen.

Satsa på skonsamma redskap och förbjud bottentrålning

Bottentrålningens skadliga effekter på ekosystemen är väl dokumenterade. Branschen måste utveckla skonsammare redskap och arbeta för att minimera bifångst. Sverige har i år ändrat lagstiftningen så att det är möjligt att förbjuda fiske i marina skyddade områden även om det inkräktar på fisket. Nu måste implementeringen ske skyndsamt och vi vill se ett totalt förbud mot bottentrålning i skyddade områden och att undantag endast ges i strikt vetenskapliga syften.

Miljöpartiet anser att destruktiva fiskeredskap måste fasas ut och att bottentrålning förbjuds generellt. Sverige bör dessutom verka för trålningsstoppzoner inom EU:s kvotbeslut. Allt fiske i skyddade områden ska tillståndsprövas, och efter en övergångstid bör detta gälla generellt.

Rädda ålen – stoppa allt fiske

Ålen är akut utrotningshotad – 99 procent av den europeiska ålen har försvunnit sedan 1950-talet. Beståndet är idag en spillra, och artens komplicerade livscykel gör den särskilt sårbar. En ny parasit, en sjukdom eller ett varmare hav kan räcka för att knäcka beståndet under återhämtningsnivå. Skyddet för ålen måste därför bli avsevärt striktare, både i Sverige och i hela EU.

Det pågående arbetet med att miljöanpassa vattenkraften kan på sikt skapa fler fria vandringsvägar, men det tar tid. Försiktighetsprincipen måste därför tillämpas fullt ut och alla möjliga åtgärder vidtas nu – inklusive ett totalt fiskestopp. För en art i akut kris är varje individ viktig. Miljöpartiet kräver att allt ålfiske i Sverige och EU upphör tills arten har uppnått god bevarandestatus.

Fasa ut subventioner som leder till överfiske

Skadliga subventioner ökar fiskeflottans kapacitet och driver överfiske. Sverige måste inom EU verka för att överkapaciteten avvecklas, särskilt i Östersjön där båtar byggda för torskfiske står utan resurs eftersom torsken kollapsat. Även internationellt, inom WTO, bör Sverige driva på för att stoppa dessa subventioner. Miljöpartiet anser att stöd som bidrar till överfiske omedelbart måste fasas ut.

Havens barnkammare utarmas – kustzonens skydd måste stärkas

De kustnära ekosystemen, särskilt de grunda områdena, är havens barnkammare och basen för mycket av havets produktivitet. Här leker och växer många arter, och områdena är också viktiga för turismen och människors välbefinnande. Men vi kan inte vara överallt. Stränder där djur- och växtlivet riskerar att skadas måste skyddas från exploatering. Därför behövs områden med särskilt restriktiva regler, och kunskapen om dessa områden måste vara tydlig vid prövning av strandskyddsdispenser.

Ett starkt strandskydd för ekosystem och allemansrätt

Strandskyddet är avgörande för friska ekosystem och för att bevara allemansrätten. Det är ofta beskrivet som ett hinder för byggande eller som ett skydd för friluftslivet, men det är också en av Sveriges viktigaste miljölagar. Stränder är artrika miljöer som används av både land- och vattenlevande arter. Insekter behöver grunda vatten för äggläggning och yngelutveckling, och kommersiellt viktiga arter som torsk och rödspotta är beroende av grunda bottnar som barnkammare och skafferi. Vegetationen binder kol och skapar livsmiljöer. Miljöpartiet anser därför att strandskyddet måste stärkas, inte försvagas – för ekosystemens överlevnad, klimatanpassning, allemansrätten och människors tillgång till stränder.

Tidöregeringen har under mandatperioden försvagat strandskyddet och flera försämringar är annonserade. Efter den senaste lagändringen står små sjöar och vattendrag helt utan strandskydd, det motsvarar 11 % av Sveriges yta som nu saknar ett av våra mest effektiva miljöskydd. Att avskaffa det generella strandskyddet är ett enormt risktagande i fråga om framtida generationers tillgång till stränder och för växt- och djurlivet. Strandskyddet är en grundläggande del av Sveriges allmänna naturskydd, och att avveckla enorma ytor skyddade områden vore ett steg i helt fel riktning i ett läge när ett starkt naturskydd behövs mer än någonsin.

Den biologiska mångfalden är på brant nedgång över hela världen, och trenden är mycket påtaglig även i Sverige. Vi ser också att möjligheterna att uppfylla de åtaganden vi har gentemot EU:s ramdirektiv för vatten, som anger vad EU-länderna minst ska klara vad gäller vattenkvalitet och tillgång på vatten, kraftigt försvåras. Slutsatsen måste vara att strandskyddet behöver vara generellt för att få önskad effekt.

Vi vill återställa strandskyddet och återinföra strandskydd vid små insjöar och smala sträckor av vattendrag och vid vatten som anlagts efter den 30 juni 1975 samt möjliggöra

utökade och förtydligade dispensregler för exempelvis anlagda vatten samt att underlätta för vattenbruket utan att försvaga miljöskyddet.

Förtydliga strandskyddets syfte

För att samordna strandskyddet med annan lagstiftning för havs- och vattenmiljö behöver syftet i miljöbalken (7 kap. 13 § p. 2) förtydligas. Det ska framgå att bevarandet av goda livsvillkor för djur- och växtlivet även innebär att uppnå och bibehålla god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen och god ekologisk och kemisk status enligt vattenförvaltningsförordningen. Naturvårdsverket och Boverket bör komplettera sina vägledningar i enlighet med detta.

Stöd och samordning för kommunerna

Ansvarsfördelningen för kustzonen är splittrad, vilket leder till ineffektivitet och bristande måluppfyllelse. Kommunerna behöver bättre förutsättningar att planera med ett helhetsperspektiv från utsjö till land. Länsstyrelserna bör därför få ett tydligt ansvar att samordna arbetet med underlag för fysisk planering, skydd av marina områden, bevarandeåtgärder samt åtgärdsplanering.

Kommunerna behöver också bättre kunskapsunderlag. Länsstyrelserna bör ta fram och tillhandahålla sammanställd och lättillgänglig kunskap om kustvattenområden, anpassad för fysisk planering, skydd, tillsyn, prövning och åtgärdsarbete. Kommunernas planeringsansvar för kustvattenområden måste förtydligas i plan- och bygglagen (3 kap. 5 §).

För att stärka kommunernas arbete krävs riktade satsningar på översiktsplanering för kustvattenområden. Kommunerna bör också få möjlighet att i detaljplaner bestämma skyddsåtgärder mot förorening av hav och vatten, och att villkora bygglov eller startbesked med uppfyllda miljövillkor. Detta förutsätter ändringar i 4 kap. 12 och 14 §§ plan- och bygglagen.

Bättre överblick över dumpning och muddring

Muddring och dumpning skadar havsmiljön, men överblicken är bristfällig. Miljöpartiet anser, i likhet med Miljömålsberedningen, att Havs- och vattenmyndigheten måste få i uppgift att upprätta ett nationellt register över muddrings- och dumpningsärenden.

Dumpning av muddermassor i havet är i dag förbjuden enligt miljöbalken, men dispens ges ofta och i stor omfattning.

Mellan 2015 och 2019 dumpades över 30 miljoner kubikmeter massor i svenska vatten, trots att de potentiella riskerna för ekosystemen är stora. Prövningarna som ligger till grund för dispenserna är dessutom otillräckliga. De utgår främst från koncentrationer av föroreningar och från sannolikheten att massorna ska ligga kvar på platsen, men brister i bedömningen av ekologiska effekter på arter och livsmiljöer. Konsekvenserna av dumpning kan bli allvarliga: bottensamhällen kan slås ut, habitat förändras, föroreningar sprids vidare, vatten grumlas och organismer får försämrade livsfunktioner. Just i skrivande stund rasar en stor medial debatt om detta efter att Stockholms stad ansökt om att få dumpa giftiga muddermassor till havs. Ärendet är inte avgjort ännu men visar på att uppdaterad lagstiftning och bättre vägledning bör tas fram.

Miljöpartiet anser att dispens från dumpningsförbudet ska vara ett undantag och inte en regel. Begreppet ”olägenhet för miljön” i lagstiftningen måste förtydligas så att prövningen av dispenser innefattar ekologiska effekter, risk för spridning och påverkan på lokala ekosystem. Bedömningarna behöver utgå från gränsvärden som speglar risk för arter och livsmiljöer snarare än historisk belastning, och inkludera en analys av den samlade toxiciteten i muddermassorna. Det är också viktigt att säkerställa att massorna inte riskerar att spridas på grund av framtida förändringar i klimat, strömmar eller mänsklig aktivitet.

För Miljöpartiet är det självklart att skyddet av havsmiljön måste väga tyngre än kortsiktiga intressen. Sverige behöver därför skärpa prövningen av dispenser för dumpning till havs och tydligt slå fast att havens ekosystem inte ska offras för bekväma avfallslösningar.

Ansvar vid oljekatastrofer

Oljekatastrofer efter stora utsläpp eller när båtar gått på grund får alltid stora ekologiska och ekonomiska följder. Men man kan minimera skadorna genom att agera rätt snabbt. I dagsläget ligger ansvaret på kommunerna att leda saneringsarbetet. Det anser vi är fel. Alla kommuner har inte möjlighet att ha den kompetens eller den utrustning som behövs för att klara av ett stort oljeläckage och även om länsstyrelserna och MBS hjälper till så är det för stor börda för kommunerna att bära huvudansvaret. Det behövs ett statligt huvudansvar för att minimera riskerna för stora ekologiska katastrofer. Vi anser att Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska få nationellt samordningsansvar för

sanering av olja och andra substanser på land och i kustmiljö. De får i sin tur jobba tillsammans med kommun och länsstyrelse men samordningen bör ske vid MSB.

Arbetet mot övergödning måste accelerera

Övergödning och algblomning är fortsatt ett av de största problemen i sjöar och hav. Extra näringsämnen, främst fosfor och kväve, tillförs genom mänskliga aktiviteter och leder till försämrad vattenkvalitet, syrebrist och döda bottnar. Östersjön är särskilt utsatt eftersom det är ett innanhav med begränsad vattenomsättning. Klimatförändringarna förvärrar effekterna, vilket gör behovet av åtgärder akut.

För att minska tillförseln krävs fler våtmarker, ökad retention i landskapet och riktade insatser mot de källor som står för störst belastning. Kraven måste anpassas efter geografi, jordarter och närhet till kust och vattendrag, och gälla både jordbruk, djurhållning och enskilda avlopp.

Jordbruksverket ska vara ansvarig myndighet för miljömålet Ingen övergödning

Idag ansvarar Havs- och vattenmyndigheten för miljömålet Ingen övergödning, men eftersom jordbruket är den största källan till näringsläckage bör ansvaret flyttas till Jordbruksverket. Myndigheten ska samtidigt ges ett tydligt uppdrag att samverka med vattenmyndigheterna, Havs- och vattenmyndigheten och andra berörda aktörer.

Jordbruksverket bör ges bemyndigande att besluta om vilka kust- och landområden som är övergödningskänsliga, i enlighet med vattenförvaltningsförordningen. Myndighetens instruktion ska även tydliggöra att jordbrukets läckage av näringsämnen ska följa beslutade miljökvalitetsnormer.

För att stärka styrningen krävs också att fosfor, liksom kväve, omfattas av dokumentationskravet i växtodlingsplaner i känsliga områden.

Minska användningen av nyproducerat kväve och jungfrulig fosfor

För att långsiktigt minska övergödningen och samtidigt minska klimatutsläppen måste användningen av jungfrulig fosfor och fossilbaserat kväve minska kraftigt. Samhället behöver ställa om till en mer precis, effektiv och kretsloppsbaserad användning av näringsämnen, vilket kräver nya styrmedel.

En kvotplikt för inblandning av återvunnen fosfor och kväve i mineralgödsel skulle driva utvecklingen framåt och göra det lönsamt att ta nya tekniker i bruk. Sverige bör därför driva frågan inom EU.

Stärk lokala kretslopp och begränsa djurtäthet

För att minska övergödning och lustgasutsläpp krävs minskad användning av mineralgödsel och ökad användning av lokalt producerad stallgödsel. Det förutsätter en bättre integrering av växtodling och djurhållning på gårdsnivå, i linje med ekologiska metoder. Miljöpartiet anser därför att regeringen måste införa styrmedel för att stärka kretsloppen på gårdsnivå, samt utreda kompensationsåtgärder för att begränsa djurtätheten i läckagebenägna områden.

Ett centralt verktyg är växtnäringsbalanser på gårdsnivå och fältnivå. Vi vill att regeringen utreder hur sådana system kan införas i Sverige och hur frågan kan drivas på EU-nivå, inklusive krav på redovisning och harmonisering.

Stöd innovation och nya tekniker

För att minska nytillförseln av näringsämnen krävs både lokala kretslopp och utveckling av transporterbara organiska gödselmedel, som exempelvis pellets av stallgödsel. Regeringen bör stödja innovation och implementering av sådana tekniker.

Samtidigt krävs bättre kunskap om näringsämnen i marken. Myndigheter bör därför få i uppdrag att kartlägga näringsämnen och identifiera områden med hög läckagerisk. Resultaten ska kopplas till riktade stöd för fånggrödor, buffertzoner och våtmarker. Vi vill även se att blå fånggrödor, det vill säga odlade akvatiska organismer som tar upp näringsämnen såsom alger, musslor och sjöpungar, får stöd för den klimat- och miljönytta de gör.

Effektivare användning av växtnäring

För att effektivisera stallgödselns användning och minska växthusgasutsläpp måste regeringen ta fram en plan för förbättrad infrastruktur och finansiering av åtgärder. Det krävs också förslag för mer precisionsanvändning av gödsel, så att givorna anpassas efter växternas faktiska upptag.

Minska spill och stöd agroekologiska metoder

Spill av gödselmedel i vatten vid lastning och lossning måste åtgärdas. Sverige bör inom Helcom verka för en gemensam rekommendation.

Slutligen måste agroekologiska och kretsloppsbaserade metoder få ökat stöd och synliggöras bättre, eftersom de innebär minskad användning av insatsmedel och effektivare kretslopp.

Effektivt lokalt vattenmiljöarbete kräver långsiktig satsning på åtgärdssamordnare

Lokala åtgärdssamordnare har visat sig vara ett framgångsrikt sätt att genomföra åtgärder som stärker havs- och vattenmiljön och samtidigt bidrar till biologisk mångfald, klimatanpassning och andra ekosystemtjänster. Miljöpartiet anser därför, i likhet med Miljömålsberedningen, att det behövs en långsiktig satsning på åtgärdssamordnare, och att länsstyrelserna ska få i uppdrag att stödja detta arbete regionalt. Behovet fram till 2035 måste ses över och föras in i regeringens budgetarbete.

För att arbetet ska fungera effektivt bör Havs- och vattenmyndigheten och Jordbruksverket tillsammans ansvara för en nationell rådgivnings- och stödfunktion. Dessutom behöver regeringen inrätta ett nytt anslag för lokalt havs- och vattenvårdsarbete, som bland annat kan finansiera åtgärdssamordnare, åtgärdsplanering i avrinningsområden och lokala projekt.

Innovation i jordbruks- och skogslandskapet

Dagens satsningar på vattenåtgärder är breda men för lite inriktade på innovation. Miljöpartiet anser att regeringen måste avsätta särskilda medel för långsiktiga innovations- och utvecklingsprojekt för vatten i jordbruks- och skogslandskapet.

Reform av EU:s jordbrukspolitik

Övergödningsutredningen visar att resultatbaserade ersättningar ger hög miljö- och klimatnytta. I den översyn som just nu pågår av den gemensamma jordbrukspolitiken (CAP) måste regeringen därför driva på för att ersättningar kopplas till utsläppsminskningar och ekosystemtjänster. Regeringen måste också skyndsamt utveckla beslutsstödsverktyg för ökad miljö- och klimatstyrning.

En utgångspunkt i översynen måste vara att konkurrensneutralitet inom EU inte får leda till lägre miljökrav, försämrad djurvälfärd eller sämre konkurrensvillkor för svenska bönder.

Hoten mot den biologiska mångfalden i haven

Den biologiska mångfalden i haven minskar snabbt. Vart tredje fiskbestånd i världen är överfiskat och mer än en tredjedel av alla marina däggdjursarter är utrotningshotade, enligt FN:s rapport från 2020. Biologisk mångfald gör haven mer motståndskraftiga mot klimatförändringar och andra påfrestningar, men utvecklingen går åt fel håll.

Två tydliga exempel är torsken och tumlaren. Trots tidiga varningar från forskare har torskbestånden i både Kattegatt och Östersjön kollapsat och inte återhämtat sig, trots senare fiskestopp. Tumlaren är vår minsta val; beståndet på västkusten är sårbart, medan populationen i Östersjön är akut hotad. Här behövs åtgärder mot undervattensbuller från sjöfart, bottenundersökningar och vindkraftsutbyggnad. För att inte fler arter ska gå samma väg krävs modiga beslut i linje med ekosystemansatsen och användning av de verktyg som redan finns i EU:s gemensamma fiskeripolitik.

Invasiva arter – ett växande hot

Främmande arter som sprids via ballastvatten och etablerar sig som invasiva är ett allvarligt hot mot den biologiska mångfalden. Riksrevisionen konstaterade 2023 stora brister i Sveriges arbete, bland annat otydlig ansvarsfördelning mellan myndigheter, kommuner och markägare. Miljöpartiet anser därför att berörda myndigheter skyndsamt ska ta fram åtgärder för alla EU-listade arter med stor spridning, samt att Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten utvecklar systemet för övervakning, med information om utbredning, vidtagna åtgärder och fastställda hanteringsåtgärder. Vi vill också se att Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten får nationellt samordningsansvar för invasiva växter respektive vattenlevande organismer på samma sätt som NV idag har för invasiva ryggradsdjur på land.

Restaurering av förstörda livsmiljöer

Med EU:s nya restaureringslag måste medlemsländerna ta fram nationella restaureringsplaner. Det krävs omfattande satsningar för att återställa naturvärden, säkra livsmiljöer och stärka ekosystemens återhämtningsförmåga. Miljöpartiet anser att arbetet måste på-

börjas omedelbart och att regeringen bör verka för en EU-naturfond. Regeringen måste också säkerställa att myndigheterna får tillräckliga resurser för att ta fram nationella planer i tid.

I kustzonen, som är särskilt känslig och viktig, behövs länsvisa eller samordnade åtgärdsplaner för fiskevård och restaurering av våtmarker, lekområden, ålgräsängar och grunda vikar. Detta stärker rovfiskbestånden, ökar ekosystemens resiliens och bidrar till kolinlagring. Kustlänsstyrelserna, med stöd av Havs- och vattenmyndigheten, bör uppdras att redovisa sådana planer senast 2026. Planeringen måste integreras i åtgärdsprogrammen enligt havsmiljöförordningen och vattenförvaltningsförordningen.

Bevara de orörda älvarna och restaurera strömmande vatten

Miljöpartiet vill värna skyddet av Sveriges orörda älvar och vattendrag. I dag är 42 vattendrag skyddade mot vattenkraftsutbyggnad enligt miljöbalken, varav Torne älv, Kalixälven, Piteälven och Vindelälven benämns nationalälvar. Skyddet gäller dock samtliga älvar, som utgör en ovärderlig resurs för både nuvarande och kommande generationer. Även mindre åar och bäckar bör framöver ges skydd. Stora vattenkraftverk ska miljöanpassas, med minimitappning som utgångspunkt, och länsstyrelsernas arbete med fria vatten, dammar och vandringshinder utanför den nationella planen behöver stärkas. Miljöpartiet anser att regeringens paus av miljöprövningen av vattenkraften är oacceptabel och kräver att prövningarna återupptas skyndsamt och utan att det går ut över miljö- och vattenkvaliteten.

Skogsbrukets påverkan på haven

Det som sker på land påverkar också haven. Dikning, körskador och kalhyggen ökar kvävebelastningen på havsmiljön, särskilt vid gödsling av skogsmark. Detta bidrar till övergödning och försämrade ekosystem. Hyggesfria metoder som plockhuggning, liksom kvarlämnande av skärm vid avverkningar, kan kraftigt minska kväveutlakningen. Miljöpartiet anser att hyggesfritt och skonsamt skogsbruk ska främjas, kalhyggesbruket fasas ut och gödsling av skogsmark minimeras.

Stärk arbetet mot marint skräp

Mängden marint skräp är fortsatt hög, framförallt på västkusten, och god miljöstatus har inte uppnåtts. Trenden riskerar dessutom att förvärras när konsumtion och plastproduktion

ökar. Arbetet mot marint skräp måste därför intensifieras. Miljöpartiet anser, i likhet med Miljömålsberedningen, att Kustbevakningen ska rapportera upptäckter av marint skräp till Havs- och vattenmyndigheten, och att regeringen ska ge myndigheten i uppdrag att utreda ett etappmål för minskat marint skräp. Havs- och vattenmyndighetens instruktion bör även kompletteras med ett tydligt ansvar för dessa frågor. Det insamlade materialet måste också tas om hand och vi vill därför se att insamlingen och hantering av marint skräp samordnas med fler marina återvinningscentraler samt att man satsar på innovativa lösningar om hur man kan ta till vara på och återanvända det insamlade materialet. Det behövs också en riktad satsning på att samla in, ta upp och återbruka och återvinna uttjänta fiskeredskap. Tidigare projekt där fiskare och andra aktörer fått betalt för att ta upp borttappade fiskeredskap ur havet har gett goda resultat.

Stoppa plastfloden vid källan

Plastproduktionen ökar dramatiskt och väntas dubbleras till 2040, vilket riskerar att tredubbla mängden plastskräp som hamnar i haven. Miljöpartiet anser att Sverige aktivt ska driva på för ett globalt plastavtal som omfattar hela plastens livscykel, med krav på absolut minskning av plast från jungfruliga resurser. Sverige bör inom EU och internationellt verka för ett bindande tak på den globala plastproduktionen.

Buller i haven är ett allvarligt hot mot många arter.

Regleringar av undervattensbuller krävs för att rädda hotade arter. Fiskar och marina däggdjur är beroende av ljud för kommunikation, orientering och reproduktion, men den bullermatta som skapats av mänskliga aktiviteter stör deras livsmönster. I värsta fall kan djur inte hitta föda eller partner. Fartygstrafiken i särskilt känsliga delar av Östersjön behöver därför styras om till mindre känsliga områden.

I dag är det oklart vilken myndighet som har ansvar för undervattensbuller. Miljöpartiet anser att Havs- och vattenmyndigheten ska ges det övergripande samordningsansvaret, med ett tydligt uppdrag i sin instruktion att hantera allt buller orsakat av mänsklig verksamhet.

Förutom fartygstrafik skapas kraftiga bullernivåer av byggnation, pålning och sprängning till havs. Flera länder har redan infört normer, men Sverige ligger efter. Miljöpartiet vill därför, i likhet med Miljömålsberedningen, att Havs- och vattenmyndigheten får i uppdrag att fastställa miljökvalitetsnormer för både kontinuerligt undervattensbuller och

impulsiva bullerkällor senast 2026. Sverige bör också omgående implementera de tröskelvärden för undervattensbuller som tagits fram på EU-nivå.

Undervattensbuller måste även beaktas i havsplaneringen och i tillståndsprövningen av verksamhet till havs. Sverige behöver dessutom intensifiera det internationella samarbetet för att utveckla kunskapen och regelverken kring bullrets effekter på marina ekosystem.

Miljöövervakning är ryggraden i miljöarbetet och måste stärkas

Regeringens nedskärningar i miljöövervakningen, särskilt av den marina miljön, är mycket allvarliga. Långa tidsserier är avgörande för att förstå och följa utvecklingen när det gäller våra dricksvattentäkter, fisken i hav och sjöar, skogar och andra ekosystem. Havs- och vattenmyndigheten har påtalat det stora behovet av förstärkta anslag, och Miljöpartiet anser att omfattningen och finansieringen av miljöövervakningen samt havsmiljöforskningen måste öka.

I den senaste fördjupade miljömålsutvärderingen föreslår Havs- och vattenmyndigheten, Naturvårdsverket och SGU att regeringen tar ett inriktningsbeslut för långsiktig finansiering av akvatisk miljöövervakning och dataförvaltning. Miljöpartiet anser att detta är nödvändigt. Bristande övervakning gör att Sverige riskerar att inte uppfylla lagstadgade krav och internationell rapportering, och beslut riskerar att fattas på felaktiga underlag.

Nya krav på kunskap om miljöfarliga ämnen och stärk havsmiljöforskningen

Spridningen av miljöfarliga ämnen ökar och ställer högre krav på kunskap. Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten och SGU föreslår en långsiktig plan för en mer sammanhållen miljödataförvaltning och förbättrad kunskapsförsörjning om utsläpp till vatten. Miljöpartiet delar denna bedömning. För att minska belastningen på vattenmiljöerna krävs tillförlitlig kunskap om utsläppens storlek och effekter, och förslaget måste genomföras.

Behovet av förstärkt miljöövervakning och bättre data gör att havs- och vattenmiljöforskningen måste prioriteras högre. Miljöpartiet anser, i likhet med Miljömålsberedningen, att ett nytt anslag under utgiftsområde 20 Allmän miljö- och naturvård bör inrättas med benämningen Havs- och vattenmiljöforskning. Anslaget ska stödja forskningen kopplad till miljökvalitetsmålet Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Ett internationellt moratorium mot djuphavsbrytning är nödvändigt

Den globala efterfrågan på metaller till den gröna omställningen har lett till ökade planer på djuphavsbrytning, där mineraler som kobolt, nickel och litium finns på flera tusen meters djup. Men djuphavens ekosystem är långsamma och känsliga – vissa arter blir inte könsmogna förrän efter 50–100 år, och flera organismer kan bli hundratals år gamla. Att exploatera dessa miljöer riskerar att orsaka irreversibla skador på havens biologiska mångfald, kolinlagring och ekosystemtjänster.

Miljöpartiet menar att den gröna omställningen inte får ske på bekostnad av haven. Djuphavsbrytning kan leda till omfattande sedimentrörelser och påverka även orörda områden. Sverige har tidigare stött ett moratorium inom Internationella naturvårds-unionen (IUCN), och Miljöpartiet anser att regeringen nu måste ta en aktiv roll för att driva på för ett internationellt stopp för djuphavsbrytning tills dess att tillräcklig kunskap om konsekvenserna finns. Detsamma gäller gruvbrytning på nationellt territorium. Ingen gruvbrytning eller mineralutvinning får ske innan de miljömässiga, sociala och ekonomiska konsekvenserna är klart utredda.

Haven, sjöarna och vattendragen är vårt gemensamma arv, en livsnödvändig resurs och en källa till både biologisk mångfald, försörjning och livskvalitet. De hot som våra vattenmiljöer möter är stora och allvarliga – men de är inte oövervinnerliga. Vi vet vad som krävs för att vända utvecklingen: tydligare regler, starkare finansiering, en politik som tar vetenskapen på allvar och en målmedveten satsning på både ekosystemens återhämtning och på människors möjlighet att leva i samklang med dem.

Genom att värna den biologiska mångfalden, hejda övergödningen, reglera fisket hållbart, fasa ut destruktiva metoder och subventioner, skydda kustzoner och älvar samt stärka forskningen och internationella samarbeten, kan vi bygga en framtid där haven åter blir rika, levande och resilienta.

Detta är en uppgift som kräver modiga beslut här och nu. Det är en skyldighet att lämna efter oss friska ekosystem och livskraftiga hav till kommande generationer.

Emma Nohrén (MP)

Janine Alm Ericson (MP) *Jacob Risberg (MP)*